

ШКІЛЬНА МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКОВИХ СТРАТЕГІЙ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Період старшого підліткового віку є одним із найбільш конфліктогенних етапів розвитку особистості. Саме в цей час відбувається інтенсивне формування самооцінки, становлення ідентичності, зростає потреба у самостійності, що нерідко супроводжується емоційною нестабільністю, імпульсивністю та труднощами у виборі ефективних поведінкових стратегій. Шкільне середовище, яке є ключовим простором соціалізації підлітків, часто стає осередком різних форм конфліктів - міжособистісних, внутрішньогрупових та конфліктів типу «учень-учитель».

Зростання рівня агресивності, булінгу, комунікативних бар'єрів та емоційного вигорання серед старших підлітків підсилює потребу у пошуку ефективних, ненасильницьких методів врегулювання суперечностей. Традиційні дисциплінарні підходи не завжди сприяють формуванню відповідальної та конструктивної моделі поведінки. Саме тому актуальним стає впровадження шкільної медіації, яка не лише дозволяє врегульовувати конфлікти, а й формує у підлітків важливі життєві навички: вміння слухати, висловлювати власні потреби, співпрацювати, шукати компроміси та нести відповідальність за прийняті рішення. Шкільна медіація також створює безпечний простір для діалогу, знижує рівень агресії та тривожності, сприяє розвитку емоційного інтелекту й соціальних компетентностей. Вона є дієвим інструментом корекції деструктивних поведінкових стратегій, які часто закріплюються у підлітковому віці й впливають на подальший життєвий шлях особистості.

Дослідження медіації як засобу корекції поведінкових стратегій старших підлітків є надзвичайно актуальним у сучасних умовах шкільної освіти, адже воно відповідає потребам створення безпечного соціально-емоційного середовища, формування культури миру та профілактики конфліктної поведінки.

Мета статті – теоретично обґрунтувати результативність шкільної медіації як засобу корекції поведінкових стратегій старших підлітків у конфліктах.

Питання медіації як соціально-психологічної технології комунікації висвітлено у численних наукових дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних учених різних галузей знань. Вагомий внесок у розвиток і вивчення інституту медіації зробили українські науковці, зокрема В.М. Баранова, Р.О. Безпальча, Є.О. Борисова, С.В. Васильчак, В.В. Землянська, Г.І. Єрьоменко, у працях яких ґрунтовно розкрито різні аспекти цієї проблеми. Наукові здобутки у цій сфері мають істотну теоретичну та практичну цінність. Разом із тим, сучасні соціальні реалії актуалізують необхідність посилення уваги до прикладного аспекту медіації як важливої умови формування гармонійно розвиненої особистості [1].

Проблема конфліктної поведінки старших підлітків є однією з актуальних у сучасній психологічній науці. Підлітковий вік характеризується інтенсивними змінами розвитку особистості, підвищеною емоційністю та прагненням до самоствердження. Саме у цей період зростає кількість міжособистісних конфліктів у взаємодії з однолітками та дорослими [2; 4]. Дослідники наголошують, що причинами конфліктної поведінки є недостатній рівень комунікативних навичок, труднощі емоційної саморегуляції та особливості соціального середовища [1; 6].

Особливості конфліктної поведінки старших підлітків зумовлені прагненням до незалежності та формуванням власної позиції. У цьому віці підлітки часто вступають у конфлікти через суперництво, боротьбу за статус у групі або незгоду з думкою інших [2; 4]. Водночас характер конфліктної поведінки залежить від рівня самооцінки, сформованості соціальних навичок та досвіду взаємодії з однолітками.

Поведінкові стратегії підлітків у конфлікті можуть бути конструктивними або деструктивними. До конструктивних належать співробітництво, компроміс та діалог, тоді як деструктивні включають агресію, суперництво та уникнення [4]. Дослідження показують, що підлітки частіше використовують суперництво або уникнення, що свідчить про недостатній розвиток навичок конструктивної взаємодії [3].

Гендерні особливості також впливають на поведінку у конфлікті. Хлопці частіше демонструють суперництво та відкриту агресію, тоді як дівчата схильні до компромісу або уникнення конфлікту [2]. Це пояснюється особливостями соціалізації та виховання, а також різним рівнем розвитку комунікативних навичок.

Як показує аналіз літератури, ефективним засобом врегулювання конфліктної поведінки є медіація. Використання медіації у шкільному середовищі сприяє формуванню навичок діалогу, відповідальності та взаєморозуміння між підлітками [1; 3]. Участь у медіації дозволяє підліткам навчитися слухати один одного та знаходити взаємоприйнятні рішення [5].

Теоретичний аналіз дослідження Андрійчук І. та Свідерської Г., яке зосереджено на вивченні підліткової поведінки, аналізі ефективності медіації як технології врегулювання конфліктів у школі переконливо доводить ефективність шкільної медіації в умовах сьогодення. Як зазначено у публікації, проблема конфліктної поведінки підлітків в умовах війни набуває особливої актуальності. Воєнний контекст зумовлює специфічні форми прояву девіантної поведінки у підлітковому віці. Основними чинниками виникнення конфліктності є емоційні та психологічні труднощі, спричинені війною, зокрема підвищений рівень стресу, тривожності, страху та депресивних станів. Підлітки часто відчують втрату безпеки, переживають загрозу життю, втрату близьких людей, змушені адаптуватися до умов вимушеного переміщення, змін у соціальному оточенні та ускладнень у комунікації. Такі обставини можуть призводити до психологічної травматизації та відповідних поведінкових реакцій. Окрім цього, дестабілізація

соціально-економічних умов життя внаслідок війни підсилює ризики виникнення конфліктної поведінки та інших деструктивних проявів серед підлітків [1, с. 1096].

Козельська Н. детально розглянула медіацію як ефективний засіб вирішення конфліктів, який має значні переваги над традиційними методами (суд, примус, конфронтація). Завдяки медіації конфліктуючі сторони мають змогу спільно шукати рішення, враховуючи інтереси обох, а не лише домінуючих позицій, що сприяє довготривалому консенсусу та збереженню стосунків [5].

Дослідження Головні В. О. зосереджене на результативності та ефективності медіації як засобу вирішення суперечок між учнями, батьками та вчителями - як альтернативи традиційним методам покарання чи “вигорання” конфліктів. Медіація виступає як потужний засіб профілактики жорстокості серед учнів, оскільки запобігає ескалації конфліктів, булінгу, агресії та створює атмосферу довіри, відповідальності і взаємоповаги. Автор також зазначає, що традиційні педагогічні підходи недостатні: вони не дають системних інструментів для роботи з конфліктами, тоді як медіація – дає [3].

Як відомо, конфліктна поведінка старших підлітків зумовлена психологічними особливостями віку та соціальним середовищем. Використання медіації та соціально- психологічних тренінгів сприяє формуванню конструктивних стратегій поведінки та зниженню рівня конфліктності [1; 3; 6].

Соціально- психологічний тренінг є ефективним засобом корекції конфліктної поведінки. А саме тренінги спрямовані на розвиток комунікативних навичок, емпатії та емоційної саморегуляції [6]. Використання таких програм сприяє зниженню агресивності та формуванню конструктивних стратегій поведінки.

Висновки. У процесі проведеного теоретичного дослідження було комплексно розглянуто проблему корекції поведінкових стратегій старших підлітків у конфліктних ситуаціях засобами шкільної медіації. Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що підлітковий вік є періодом підвищеної конфліктності, емоційної нестабільності, пошуку автономії та формування власної соціальної позиції. Конфлікти у шкільному середовищі часто виникають через труднощі у спілкуванні, недостатній рівень саморегуляції, відсутність конструктивних моделей поведінки та брак навичок вирішення суперечок. Саме тому проблема формування конструктивних стратегій поведінки в конфлікті є надзвичайно актуальною.

У результаті аналізу теоретичних джерел встановлено, що шкільна медіація є однією з найбільш ефективних сучасних технологій запобігання й вирішення конфліктів. Її основними принципами є добровільність, рівність сторін, конфіденційність, неупередженість та орієнтація на відновлення взаємин. Медіація сприяє розвитку у підлітків емпатії, уміння слухати, здатності брати відповідальність за власні емоції й дії, формує навички конструктивного діалогу та співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук І., Свідерська Г. Медіація як засіб врегулювання конфліктної поведінки старших підлітків. Перспективи та інновації науки. 2025, № 9(55). С.1095-1108.
2. Барановська О., Іващенко А. Гендерні особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях. Перспективи та інновації науки. 2022. № 10(15). С.388-400.
3. Головня В. О. Медіація як засіб профілактики жорстокості серед учнів основної школи. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. № 7 (296). Ч. 2. С. 18–25.
4. Дмитрієв Д. С. Типи поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2022. №6. С. 246-252.
5. Козельська Н. В. Розвиток медіаторства як ефективного засобу вирішення конфлікту. 2020. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/4453/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F.pdf>
6. Мухіна Н. О. Соціально-психологічний тренінг як засіб корекції спілкування підлітків. Педагогіка вищої та середньої школи. 2010. Вип. 30. С. 395-400.

Лукачик Андрій

Науковий керівник – проф. Шпак Марія

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни, що супроводжується високим рівнем соціальної нестабільності, емоційного напруження, невизначеності майбутнього та численними психотравмуючими впливами, проблема розвитку резильєнтності студентської молоді як важливого ресурсу збереження її психічного здоров'я, навчальної активності та соціальної інтеграції набуває особливої значущості. Студентська молодь, яка перебуває на етапі особистісного зростання та професійного становлення, змушена адаптуватися до складних і стресогенних умов воєнного часу, поєднуючи освітню діяльність із подоланням стресових переживань, пов'язаних із небезпекою, вимушеним переміщенням, втратою звичних соціальних контактів та порушенням відчуття безпеки. У зв'язку з цим, особливого значення набуває вивчення соціально-психологічних чинників резильєнтності, які визначають здатність молоді людини зберігати емоційну рівновагу, ефективно реагувати на труднощі та підтримувати життєстійкість навіть за умов тривалого стресу.

Аналіз наукових праць вчених-психологів (Л. Адаменко [1], Г. Афузова [6], С. Богдановський [4], Н. Гусак [5], Г. Дубчак [3], О. Милославська [4], О. Шевченко [7] та ін.) дає підстави стверджувати, що у сучасній психології проблема розвитку резильєнтності студентської молоді в умовах війни розглядається як багатовимірна, оскільки охоплює сукупність зовнішніх соціальних впливів та внутрішніх психологічних ресурсів, що забезпечують адаптацію особистості до кризових обставин. Дослідники наголошують, що соціальна підтримка, психологічна допомога, освітня активність, розвиток навичок емоційної саморегуляції, оптимізм, толерантність до невизначеності, наявність смисложиттєвих орієнтацій та включення у соціально значущу діяльність становлять підґрунтя розвитку